

ХАР ТАМХИНЫ ГЭМТ ХЭРЭГ, ТҮҮНИЙ ХОР ХӨНӨӨЛ

Баатарын Болдбаатар

ДХИС-ийн захирал, доктор,
профессор, цагдаагийн хурандаа

Дэлхий нийтэд 250 сая гаруй хүн хар тамхи, мансууруулах бодисын хэрэглэгчээр бүртгэгдэж, тэдгээрийн дийлэнх нь Азид байна. Хил залгаа орших ОХУ, БНХАУ-ын хувьд үндэстэн дамнасан зохион байгуулалттай гэмт хэргийн сүлжээтэй тэмцэх зорилгоор тусгайлсан алба байгуулан ажиллахад хүрээд байна. Манай улс одоогоос хэдэн жилийн өмнө дамжин өнгөрөгч орны тоонд багтдаг байсан бол одоо хэрэглэгч орны тоонд орж, Азиас гаралтай хар тамхины урсгал, худалдааны гол замууд манай улсыгдайран өнгөрч байна.¹

1995-2005 онд хар тамхи, мансууруулах бодистой холбоотой мансууруулах болон сэтгэцэд нөлөөлөх эм, бэлдмэл, бодисыг хууль бусаар бэлтгэх, олж авах, хадгалах, хурааж авах үйлдэлтэй 63 гэмт хэрэг цагдаагийн байгууллагад бүртгэгдэж хэрэг бүртгэлт, мөрдөн байцаалтын шатанд 152 хүн сэжигтэн, яллагдагчаар татагдаж байжээ.

Харин сүүлийн таван жилд энэ төрлийн 26 гэмт хэрэгт 64 хүн ял шийтгүүлжээ. 2007 онд гурван гэмт хэрэгт 16 хүн ял шийтгүүлж байсан бол 2010 онд 14 гэмт хэрэгт 27 хүн ял шийтгүүлжээ.² Уг гэмт хэргийн гаралт цаашид ч өсөх хандлагатай байна.

Мансууруулах, сэтгэцэд нөлөөлөх бодис нь хувь хүний эрүүл мэнд, нийгэм, эдийн засгийн байр суурьт сөргөөр нөлөөлөөд зогсохгүй, хүний удмын /генийн/ санд хор уршиг учруулдаг. Эрүүл мэндийн талаас авч үзвэл хэрэглэгч сэтгэцийн болон биеийн бүрэн хамааралд орж, донтох өвчтэй болсноор хүсэл эрмэлзэл, хэрэгцээ нь зөвхөн мансууруулах, сэтгэцэд нөлөөлөх бодис хэрэглэхэд тэмүүлэх байдлаар солигдож, сэтгэл санааны хоосрол, итгэл, зүтгэлийн эрч хүч нь буурч, ой ухаан доройтож, амархан ядрах, үг даах чадваргүй, бухимдуу, түрэмгий болж сэтгэцийн өвчтэй болдог.³

Мансууруулах болон сэтгэцэд нөлөөлөх бодис анхандаа сэтгэлийн хөөрөл, тайвшрал, амирлангуй байдал бий болгодог талтай. Түүнийг хэрэглэхэд дахин хэрэглэх тэсгэлгүй

¹ "Хар тамхи, сэтгэцэд нөлөөлөх бодисын хууль бус эргэлттэй тэмцэх олон практикийн зарим асуудал" илтгэл, Үндэстэн дамнасан зохион байгуулалттай гэмт хэрэгтэй тэмцэхэд тулгамдаж буй асуудал" олон улсын эрдэм шинжилгээний бага хурлын эмхэтгэл. 2012 он, 71 дэх тал.

² Улсын Дээд Шүүхийн Судалгааны төвөөс гаргасан судалгааны тайлан, 2012 он

³ Б.Болдбаатар, Ж.Мөнхболд, мансууруулах, сэтгэцэд нөлөөлөх бодисын хууль бус эргэлтийн эсрэг ажиллагаа. УБ.2012. 11 дэх тал

хүсэл төрүүлэхээс авахуулаад туйлын муухай санагдах хүртэл янз янзын нөлөө үзүүлнэ. Эдгээр бодис хүний биеийн бодисын солилцооны үйл явцад оролцоод ирэхээр бие махбодын болон сэтгэл зүйн маш хүчтэй хараат байдал богинохон хугацаанд үүсгэдэг. Хэрэглэгч мансууруулах бодисын хүчээр өөрийн эрхгүй сэтгэлийн тэнцвэрээ алдаж, улмаар уг бодисын үйлчилгээг дахин дахин мэдрэхийг эрмэлзсэнээр бие махбодын болон сэтгэл зүйн хараат байдалд ордог.

Бие махбодын хараат байдал гэдэг нь хэрэглэгч этгээдийн бие махбод мансууруулах бодисгүйгээр хэвийн байж чадахаа болиод уг бодис л байхгүй бол оршин тогтнох, хэвийн амьдрах боломжгүй мэт сэтгэгдэл төрөх шинжүүд тод илрэн, улам даамжрах үйл явц мөн. Энэ нь мансууруулах бодис хэрэглэгчийн бие махбодын бодисын солилцооны нэг хэсэг болсонтой холбоо бүхий бие махбод болон сэтгэл санааны гүн гүнзгий хямрал юм.

Хүний уураг тархин дахь эерэг сэтгэл хөдлөлийн төв мансууруулах бодисын үйлчлэлээр идэвхжсэний дүнд үүсдэг мансууран согтох, хөөрлийн байдлыг үгүйлэн хүсэх байдал нь сэтгэл зүйн хараат байдал бий болох үйл явцад чухал үүрэг гүйцэтгэдэг болохыг судлаачид туршилт, сорилоор тогтоожээ.

Бие махбод хар тамхи, мансууруулах бодис нэхэх дур хүсэл оргилж эхлэх нь хараат байдлын үндэс болдог. Эдгээр бодисыг нэхэх дур хүсэл маш хүчтэй бөгөөд өлсөж цангах зэрэг амин чухал, юугаар ч сольшгүй хэрэгцээг ч үгүйсгэдэг. Эдгээр бодисыг хэтрүүлж хэрэглээд ирэх үед бие махбодын хамгаалалтын үүрэг бүхий хариу үйлдлүүд алга болно. Тухайлбал, бөөлжис хүрэн дотор муухайрах, огиулах, арьс салст загатнах, хөлрөх, зогсох, шүлс гоожих, нүд гялалзах зэрэг байдал ажиглагдахаа больж улам гүнзгий автана.⁴

Хар тамхи, мансууруулах бодис хэрэглэж дасал болох үед өөдрөг сайхан сэтгэгдэл төрөх, бүх юм биелэж бүтэх талаасаа төсөөлөгдөж, тайван амгалан, өөртөө итгэлтэй болоход чухал үүрэгтэй эндофиныг судлаачид “баяр баясгалангийн гормон” гэж нэрлэсэн нь санамсаргүй зүйл биш. Ялангуяа, сэтгэлийн хөөрөл, хайр дурлал, амжилт ололтын агшинд уураг тархи уг бодисыг ихээр боловсруулан гаргадаг нь тогтоогдсон зүйл. Хар тамхи, мансууруулах бодис хэрэглэсний үр дүн болох мансуурал нь хэрэглэгчийн арьсны өнгө цонхийсноор илэрнэ. Сав л хийвэл нойрмоглож, ер бусын их нойртой болно, Удаан сунжруу яриатай болж, ярианы сэдэв, чиглэлээсээ байнга “хоцорно”, зан ааш эелдэг зөөлөн, дуулгавартай, анхааралтай болно. Санааширч бодлогоширсон мэт харагдах зэрэг шинж тэмдэг илэрнэ. Хар тамхи, мансууруулах бодисын хараат байдлыг биологийн, сэтгэл зүйн, нийгмийн талаас нарийвчлан авч үзэх шаардлагатай.

Эдгээр бодис эхлээд уураг тархийг аажмаар хөнөөдөг. Уг бодисын мэдрэлийн системийг хордуулах нөлөө тархины холтослог буюу доод гадаргуугийн цөм, харааны товгорын үүсвэрүүд, торлог давхарга, бага тархи болон захын мэдрэлийн судал гэмтэх

⁴ Мансууруулах эм бодис ба түүний зүй бус хэрэглээнээс урьдчилан сэргийлэлт. УБ., 2003. 5-6 дахь тал

зэргээр илэрдэг. Өөрөөр хэлбэл, уураг тархи бүхэлдээ гэмтдэг. Уураг тархины хэвийн үйл ажиллагаа алдагдахад хөл саа өвчинд нэрвэгдэх, эсхүл бие тал мэдээгүй болно. Эдгээр бодисын хэтэрсэн хэрэглээ эцэстээ бүх дотор эрхтэн, элэг бөөр, уушиг, зүрхийг гэмтээдэг болохоор нэн аюултай үр дагавар үүсгэдэг. Хараат байдлыг сэтгэцийн талаас авч үзвэл, хэрэглэгчийн сэтгэцэд томоохон өөрчлөлт гардаг: Тухайлбал,

а/ сэтгэл санаа хоосролд автдаг;

б/ идэвх зүтгэл, чармайлт, эрч хүч суларч доройтно;

в/ эрүүл хүсэл эрмэлзэл, эрэлт хэрэгцээ нь мансууруулах бодист тэмүүлэх сэтгэлгээгээр солигдоно;

г/ ой ухаан муудаж, оюуны хөдөлмөрийн чадвар, үр бүтээл буурна;

д/ сэтгэлд түгшүүр, хямрал, цухалдалт нэмэгдэнэ;

е/ үе үе дүрэлзтэл уурлан, түрэмгий зан авир гаргана;

ё/ сонирхлын хүрээ хумигдаж, шинийг танин мэдэх, хүсэл эрмэлзэлгүй болно;

и/ хийж бүтээх хүсэл үгүй болно;

Хар тамхи, мансууруулах бодисын хараат байдлыг нийгмийн талаас авч үзвэл, дор дурдсан хортой үр дагаварт хүргэнэ: Нийгмийн ашигтай хэлхээ холбоо аажмаар алдагдаж, хэрэглэгч ганцаардаж эхэлнэ. Хараат байдал бүрэлдэн тогтох явцад хэрэглэгчийн үнэт зүйлсийн тухай урьдын үнэлэмж эрс өөрчлөгдөнө. Урьд өмнө нь ач холбогдолтой, үнэ цэнэтэй, хайртай дотно, эрхэмлэдэг байсан бүхэн утга учраа алдана.

Ойр дотны хүмүүстэйгээ тогтоосон харилцаа холбоо аажмаар суларч мууддаг төдийгүй тэднээсээ алхам алхмаар хөндийрч хүнийрхүү болно.

Мансуурагч этгээд нь амиа хичээх, бусдыг үл тоомсорлох, ойр дотны хүмүүсээ үзэн ядах, шийдвэргүй, зүрх зориг муутай, өөртөө итгэх итгэлгүй, хүсэл эрмэлзэлгүй, түгжигдмэл байдалтай болох зэрэг сэтгэл зүйн онцлогтой.

Хар тамхи мансууруулах бодисын хараат байдлыг оюун санааны талаас авч үзвэл, хараат байдалд орсон хүн ёс суртахууны ноён нуруугаа бүрмөсөн алддаг. Оюун санааны эрхэм дээд зорилго, амьдралын үнэт зүйлс /бурхан шүтэх, эх орноо хайрлах, хүмүүст санаа тавих, өвчтэй дорой хүмүүсийг өрөвдөх, бодь сэтгэлтэй байх, өөрийгөө бусдын төлөө золиослох/ гэх мэт ойлголт түүний хувьд юу ч биш болж хувирдаг.

Борлуулагч, хэрэглэгч этгээдүүд өөрсдөө хэрэглэж, түүний хамааралд орохоороо мансууруулах бодисыг аль болох ихээр, олон хүнд худалдаж, олсон орлогоороо дахин их хэмжээгээр худалдаж авах, энэ зорилгоор мөнгө олохын тулд гэмт хэрэг үйлдэхэд ч бэлэн болно.

Мансууруулах бодисын бүрэн хамааралд орсон этгээд тийм бодисыг хэрэглэхгүйгээр байж чадахаа байж, багахан хэмжээний морфин олж авахын тулд эд хөрөнгөө үрэн таран хийх болон юу ч хийхээс буцахгүй болдог онцлогтой. Энэ нь яваандаа илүү хор аюултай хэлбэрт шилжиж, хүний амь бие, өмч хөрөнгийн эсрэг хүч хэрэглэх, хулгайлах, залилан мэхлэх хэлбэрээр гэмт хэрэг үйлддэг.